

לעקור את שורש הרע

מאת: מוטי לרנר

דווקא עכשיו לאחר שהתייצבה מפה פוליטית חדשה בישראל, ולאחר ששה חודשים של אינתיפאדה, ולמרות שהאש ממשיכה ללחך, אסור לנו להסתפק בכיבוי שריפות, אלא חובה עלינו להתבונן בשורשיו של הסכסוך הישראלי-פלסטיני ולנסות להבין מדוע הגיע להחרפה כה מסוכנת, ומדוע פתרונו שהיה נראה בהישג יד לפני מספר שנים התרחק עד מעבר לאופק.

אם נצליח להיחלץ מן המלכודת של התבוננות בסיבות משניות וחולפות כגון אופיים של מנהיגים והטעויות הטקטיות שלהם, הסכמים כפויים נעדרי חזון, מבנה פוליטי פנימי רופף המאפשר לחצים פוליטיים של קבוצות קיצוניות, וכולי, נוכל לראות בבהירות ששורש הרע – דהיינו הסיבה העיקרית לכך שתהליך ההתפייסות בינינו לבין הפלסטינים איננו מתקדם – הוא העובדה הברורה והפשוטה להכאיב שהחברה הישראלית עדיין איננה מוכנה להכיר בקיומו של העם הפלסטיני ובזכויותיו האלמנטאריות. זאת בניגוד לתהליך שעברו חלקים נרחבים בחברה הפלסטינית ובחברה הערבית בכלל, שלמדו להכיר בקיומה של מדינת ישראל. יתכן שרבים מן הפלסטינים אינם אוהבים אותנו מספיק לפי טעמנו, אך טינתם מובנת לאור העובדה שהקמתה של מדינת ישראל המיטה עליהם טרגדיה כה קשה.

העובדה המרה שרובה של החברה הישראלית איננו מכיר בקיומו של העם הפלסטיני ובזכויותיו טושטשה במשך השנים האחרונות על ידי שקרים קולקטיביים, הדחקה וטיוח. גם הסכם אוסלו שהיה במובנים רבים פריצת דרך פוליטית בעלת ערך רב, לא כלל בתוכו הפנמה מלאה שהפלסטינים הנם עם השייך למשפחת העמים, ולכן – למרות מס השפתיים – ניכרת בו התנשאות ואדנות שהן שהיו עיקר מכשלתו.

כמה קשה להודות באמת כה פשוטה: החברה הישראלית איננה מוכנה להכיר בכך שלמרות צבע עורם כהה מעט משלנו, למרות העובדה שנימוסיהם שונים משלנו, שפתם ולבושם שונים משלנו – וכן, נכון - רמת החיים שלהם נמוכה משלנו – למרות כל אלה יש לפלסטינים שאיפות לאומיות לגיטימיות בדיוק כמו אלה שלנו. כמה מצער שהחברה הישראלית עדיין ממשיכה להתייחס אל הפלסטינים מתוך גישה מתנשאת ועוינת. כן נכון, אנחנו מנהלים איתם משא ומתן, אבל הם בסך הכל ערבים. הם חוטבי העצים ושואבי המים שלנו. הם בורים פרימיטיביים חסרי תרבות המבצעים "עבודה ערבית". הם מבינים רק כוח. ועוד אמירות שגורות המבטאות את העובדה הברורה שאין אנו מוכנים לקבל אותם כשכנים שווי זכויות במובן המלא ביותר. מאז קום המדינה אנחנו טורחים להצדיק את דחיית הפלסטיני ודיכוי בנימוקים ביטחוניים הנראים לכאורה מוסריים. אך אין אלה נימוקי אמת. דחיית הפלסטינים ודיכויים נובעים מתחושת התנשאות ואדנות הקיימת כלפיהם ברוב השכבות של החברה הישראלית. אדנות והתנשאות אלה אינן רחוקות מגזענות אפילו בהגדרותיה המתונות.

אילו החברה הישראלית הפנימה את עובדת קיומו של העם הפלסטיני כשכן שווה זכויות, היו נפתרים רוב הקונפליקטים המרכיבים את הסכסוך. בראש ובראשונה היה מגיע קצו של הכיבוש. הכיבוש הכוחני, המשפיל, המחניק והמדכא – שהכובש מפעיל אותו רק על מי שלהערכתו הוא יסכים לחיות תחתיו. אילו היינו מפנימים את קיומו של העם הפלסטיני היה ברור לכולנו, שהפלסטינים לא יוותרו לעולם על זכותם למדינה, בדיוק כפי שאנו לא נוותר עליה לעולם. אילו היינו מפנימים את השוויון בינינו לבינם, לא היינו מעלים בדעתנו לדרוש מהם להסתפק באוטונומיה. לא היינו מעלים בדעתנו לדרוש מהם להסכים למדינה למחצה, ללא צבא, ללא מטבע, ללא בול, ללא כלכלה משלהם, ללא תרבות משלהם. זאת ועוד – משמעות השוויון בינינו לבינם היא שערגתנו וגעגועינו שלנו לירושלים אינם עמוקים יותר משלהם, ולכן זכותם להכריז על חלקה של ירושלים כבירתם גדולה בדיוק כזכותנו שלנו. אנחנו איננו טובים יותר, ואיננו נעלים יותר, ואין לנו רגשות עמוקים יותר. הם בדיוק כמונו. וכך גם בעניין זכות השיבה. אלפיים שנה אנחנו מקדשים את זכותנו לשוב לציון. במה זכות השיבה שלנו קדושה משלהם? מניין היוהרה לומר שתוקף געגועיהם למולדתם קטן משלנו?

אילו החברה הישראלית הכירה והפנימה את העובדה שהפלסטינים הנם בני אדם שלמים, בעלי רגשות אנושיים, בעלי זכויות אנושיות ובעלי שאיפות אנושיות, לא היינו נגררים למצב הטראגי שבו אנו מדכאים אותם דיכוי אכזרי מתמשך, וממיטים עליהם סבל כל יתואר – שיכתים אותנו ואת בנינו ואת בני בנינו עוד דורות רבים.

למרבה הצער, ההתפתחויות הפוליטיות במדינת ישראל הביאו לשלטון ממשלה שאיננה מקדמת ולא תקדם הכרה בזכויות הפלסטינים. אין כל ודאות שבבחירות הבאות תקום ממשלה שונה. לכן חובה על כל מי שמכיר בתוקף הטענות שלעיל, לעשות כל שיש לאל ידו לתרום ליצירת תהליך תרבותי, בלתי תלוי בתהליך הפוליטי, אשר יביא לידי הכרה בזכויות הלאומיות הפלסטיניות, ובעיקר בזכותם לחיות במדינה עצמאית, חופשית ומשגשגת לצד מדינת ישראל.

התהליך התרבותי הזה חייב להתקיים בכל הרבדים האפשריים: החל ממערכת החינוך, החייבת ללמד את השפה הערבית ואת התרבות הערבית - ולא רק את מחמוד דרוויש, אשר כל שרי החינוך הבאים ודאי יקפידו להרחיק את שיריו מתוכניות הלימודים. התקשורת הישראלית חייבת להיפתח לחברה הפלסטינית, לתאר אותה ולדווח ממנה בהרחבה. כך גם מוסדות התרבות: התיאטרונים, המוזיאונים, הגלריות, אולמות הקולנוע והקונצרטים. הכרה והתקרבות תוך כבוד הדדי הן תנאי הכרחי לשלום, ואין לו תחליף.

כל אלה שמחנכים וחושבים ואומרים וכותבים חייבים לזכור שלמרות הסדר הפוליטי החדש, הכשרת הלבבות בישראל עדיין נמצאת בידיהם, ויש בכוחם ליצור שינוי מהותי בתודעה של החברה הישראלית. רק שינוי מהותי ועמוק ביחסה של החברה הישראלית אל החברה הפלסטינית יצמיח שינוי פוליטי שיביא ברבות הימים להקמת ממשלה, אשר תוכל להגיע לידי הסכם שלום עם הפלסטינים. הסכם שיהיה שוויוני, הוגן, מוסרי, ויתקיים לכן במשך דורות רבים.